การจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษานาท่อมโมเดล จังหวัดพัทลุง

รสสุคนธ์ อินทรเทพ[1]
รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงศักดิ์ จันโททัย[2]

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษานาท่อมโมเดล จังหวัดพัทลุง” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลไกและกระบวนการจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือภายใต้นาท่อมโมเดล ศึกษาผลที่เกิดขึ้นต่อชุมชนทั้งส่วนที่เป็นไปตามและไม่เป็นไปตามเป้าหมาย และวิเคราะห์เงื่อนไขที่เอื้อข้อจำกัด และบทเรียนเพื่อส่งเสริมความต่อเนื่องของการดำเนินงาน โดยใช้แนวคิดการจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือ การบริหารปกครองแบบร่วมมือ และทุนทางสังคมเป็นกรอบวิเคราะห์ ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ศึกษาเอกสารร่วมกับข้อมูลคำสัมภาษณ์ของผู้เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ วิเคราะห์เนื้อหาและเปรียบเทียบข้อมูลตามประเด็นการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า นาท่อมโมเดลเชื่อมการทำงานของภาคีผ่านคณะกรรมการพัฒนาตำบลและกลไกความร่วมมือ 4+1 ได้แก่ ท้องที่ ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรศาสนา โดยมีภาคีวิชาการและหน่วยงานสนับสนุนร่วมหนุนเสริม กระบวนการทำงานนำปัญหาและข้อมูลชุมชนมาเชื่อมโยงกับการแบ่งหน้าที่และการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ผลที่ปรากฏครอบคลุมการจัดระบบความร่วมมือและการดำเนินกิจกรรมด้านอาหาร เศรษฐกิจ สุขภาพ สวัสดิการ สิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ โดยประโยชน์ที่ได้รับแตกต่างกันตามบทบาทและลักษณะการเข้าร่วม ขณะที่กิจกรรมเศรษฐกิจบางส่วนเผชิญข้อจำกัดด้านตลาด ผลตอบแทน และการรักษาการมีส่วนร่วมของสมาชิก เงื่อนไขที่เอื้อต่อความร่วมมือ ได้แก่ การมีผู้ประสานงาน การใช้ข้อมูล

---

[1]นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2]อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงศักดิ์ จันโททัย

ประกอบการดำเนินงาน การมีกลุ่มปฏิบัติงาน และการสนับสนุนความรู้กับทรัพยากร ส่วนความต่อเนื่องสัมพันธ์กับการแบ่งภาระและการปรับวิธีทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ข้อเสนอแนะจากการศึกษา ได้แก่ การกำหนดผู้รับผิดชอบและเตรียมผู้รับช่วงงาน การใช้ข้อมูลติดตามประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วม และการทดลองปรับกิจกรรมก่อนขยายการดำเนินงาน ทั้งนี้ การนำบทเรียนไปใช้ในพื้นที่อื่นควรพิจารณาความเหมาะสมกับปัญหา ทรัพยากร และความสัมพันธ์ของภาคีในแต่ละพื้นที่ภาระและการปรับวิธีทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ข้อเสนอแนะจากการศึกษา ได้แก่ การกำหนดผู้รับผิดชอบและเตรียมผู้รับช่วงงาน การใช้ข้อมูลติดตามประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วม และการทดลองปรับกิจกรรมก่อนขยายการดำเนินงาน

คำสำคัญ: การจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือ นาท่อมโมเดล การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

Abstract

The study, “Collaborative Public Management in Local Community Development: A Case Study of the Nathom Model, Phatthalung Province,” aimed to analyze the mechanisms and processes of collaborative public management under the Nathom Model, examine community outcomes that met or fell short of intended goals, and identify enabling conditions, constraints, and lessons for sustaining collaborative efforts. Collaborative public management, collaborative governance, and social capital provided the analytical framework. A qualitative case study approach was employed, drawing on relevant documents and stakeholder interview material from existing sources. Data were analyzed through content analysis and comparison across the study’s key themes.

The findings indicate that the Nathom Model connects stakeholders through the Subdistrict Development Committee and the “4+1” collaborative mechanism, comprising local administrative leaders, local government, government agencies, community members, and religious organizations, with additional support

from academic partners and supporting agencies. The collaborative process links community problems and data with the allocation of responsibilities and shared resources. Observed outcomes include the establishment of collaborative arrangements and activities addressing food, the local economy, health, social welfare, the environment, and learning. Benefits vary according to stakeholders' roles and forms of participation, while some economic activities face constraints related to markets, financial returns, and sustained member participation. Enabling conditions include coordinators, the use of data to inform implementation, operational groups, and support in the form of knowledge and resources. Continuity is associated with workload sharing and the adaptation of working practices to changing circumstances. The study recommends clarifying responsibilities and preparing successors, using data to monitor benefits for participants, and testing adjustments to activities before expanding implementation. Applying these lessons elsewhere requires consideration of local problems, resources, and stakeholder relationships.

Keywords: Collaborative Public Management, Nathom Model, Local Community Development

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต้องอาศัยความร่วมมือของหลายฝ่ายที่มีบทบาท ความรู้ และทรัพยากรแตกต่างกัน การศึกษาจึงต้องพิจารณาว่าผู้เกี่ยวข้องกำหนดเป้าหมาย ตัดสินใจ แบ่งหน้าที่ และใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างไร โดยใช้แนวคิดการจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือเป็นกรอบหลัก ประกอบกับแนวคิดการบริหารปกครองแบบร่วมมือและทุนทางสังคม เพื่ออธิบายกระบวนการทำงาน ความสัมพันธ์ และเงื่อนไขของความร่วมมือ

นาท่อมโมเดลเป็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนของตำบลนาท่อม จังหวัดพัทลุง ที่เชื่อมภาคีผ่านคณะกรรมการพัฒนาตำบลและกลไก “4+1” ได้แก่ ท้องที่ ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรศาสนา โดยใช้ปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นจุดตั้งต้น พร้อมประสานข้อมูล ความรู้ และทรัพยากรเพื่อดำเนินงานด้านสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม อาหาร และการเรียนรู้ (คู่มือหลักสูตรศูนย์เชี่ยวชาญการพัฒนาเครือข่ายโดยคณะกรรมการพัฒนาตำบลนาท่อม, 2569)

แม้เอกสารพื้นที่จะอธิบายโครงสร้างภาคีและกิจกรรม แต่ยังต้องทำความเข้าใจว่าโครงสร้างดังกล่าวนำไปสู่การทำงานร่วมกันในทางปฏิบัติอย่างไร เหตุใดบางกิจกรรมจึงเป็นไปตามเป้าหมาย ขณะที่บางกิจกรรมเผชิญข้อจำกัด การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างกลไก กระบวนการ ผลที่เกิดขึ้น และเงื่อนไขของความร่วมมือ เพื่อถอดบทเรียนและเสนอแนวทางส่งเสริมความต่อเนื่อง รวมทั้งการปรับใช้ในพื้นที่อื่นตามบริบทที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กลไกและกระบวนการจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือภายใต้นาท่อมโมเดลในทางปฏิบัติ

2. เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของภาคีที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทั้งในส่วนที่เป็นไปตามเป้าหมายและไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

3. เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขที่เอื้อต่อและข้อจำกัดในการทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งถอดบทเรียนเพื่อส่งเสริมความต่อเนื่องของนาท่อมโมเดล

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาเรื่อง “การจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือในการ พัฒนาชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษานาท่อมโมเดล จังหวัดพัทลุง” โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 4 ด้าน ดังนี้

ด้านเนื้อหา ศึกษากลไกและกระบวนการทำงานร่วมกันของภาคี ผลที่เกิดขึ้นต่อชุมชนทั้งที่เป็นไปตามและไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ตลอดจนเงื่อนไขที่เอื้อ ข้อจำกัด และบทเรียนเพื่อส่งเสริมความต่อเนื่องของการดำเนินงาน

ด้านพื้นที่ ศึกษาการดำเนินงานภายใต้นาท่อมโมเดลในตำบลนาท่อม อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง โดยเน้นความร่วมมือผ่านคณะกรรมการพัฒนาตำบลและกลไก 4+1 ได้แก่ ท้องที่ ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรศาสนา รวมถึงภาคีสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

ด้านแหล่งข้อมูล ศึกษาเอกสารพื้นที่และข้อมูลคำสัมภาษณ์ของผู้เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาบทบาท ประสบการณ์ และความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ศึกษา และนำข้อมูลมาเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์และกระบวนการทำงานระหว่างภาคี

ด้านระยะเวลา ดำเนินการศึกษาในปีการศึกษา 2569 โดยใช้เอกสารพื้นที่ พ.ศ. 2568–2569 ร่วมกับข้อมูลประสบการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจกลไกและกระบวนการทำงานร่วมกันของภาคีภายใต้นาท่อมโมเดล ทั้งการประสานงาน การตัดสินใจ การแบ่งบทบาท และการใช้ทรัพยากรร่วมกันในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

2. ทำให้ทราบผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกัน ทั้งส่วนที่เป็นไปตามและไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เพื่อใช้ประกอบการทบทวนและปรับปรุงการดำเนินงานให้ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

3. ได้บทเรียนเกี่ยวกับเงื่อนไขที่เอื้อและข้อจำกัดของความร่วมมือ เพื่อนำไปเสนอแนวทางส่งเสริมความต่อเนื่องของนาท่อมโมเดล และเป็นข้อมูลสำหรับพื้นที่อื่นในการปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตน

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดการจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือเป็นกรอบหลัก ประกอบกับแนวคิดการบริหารปกครองแบบร่วมมือและทุนทางสังคม เพื่ออธิบายกลไก กระบวนการ ผล และเงื่อนไขของการทำงานร่วมกันภายใต้นาท่อมโมเดล ดังนี้

การจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือ ให้ความสำคัญกับการทำงานระหว่างองค์การเพื่อจัดการปัญหาที่แต่ละฝ่ายไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพัง Agranoff และ McGuire (2003) และ McGuire (2006) อธิบายความสำคัญของการประสานผู้เกี่ยวข้อง การสร้างข้อตกลงในการทำงาน และการระดมทรัพยากร แนวคิดนี้ใช้พิจารณาว่าภาคีภายใต้นาท่อมโมเดลแบ่งบทบาท เชื่อมโยงทรัพยากร และรับผิดชอบต่อการดำเนินงานร่วมกันอย่างไร

การบริหารปกครองแบบร่วมมือ มุ่งอธิบายกระบวนการตัดสินใจและการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง โดย Ansell และ Gash (2008) ให้ความสำคัญกับเงื่อนไขเริ่มต้น ภาวะผู้นำ การออกแบบสถาบัน และการสร้างความไว้วางใจ ส่วน Emerson, Nabatchi และ Balogh (2012) เชื่อมโยงบริบท การมีส่วนร่วมอย่างมีหลักการ แรงจูงใจร่วม และความสามารถในการดำเนินงานร่วมกัน แนวคิดนี้ช่วยพิจารณาการกำหนดเป้าหมาย กติกา การหาข้อตกลง และการปรับวิธีทำงานของภาคี

ทุนทางสังคม อธิบายบทบาทของเครือข่าย ความสัมพันธ์ และบรรทัดฐานที่เอื้อต่อการร่วมมือ Woolcock และ Narayan (2000) ชี้ให้เห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ในการเข้าถึงทรัพยากร ขณะที่ Szreter และ Woolcock (2004) จำแนกความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม และความสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจหรือสถาบัน แนวคิดนี้ใช้วิเคราะห์ว่าความไว้วางใจและเครือข่ายในพื้นที่ช่วยเชื่อมความรู้ ทรัพยากร และการช่วยเหลือเกื้อกูลอย่างไร รวมถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงเครือข่ายของผู้เกี่ยวข้องแต่ละกลุ่ม

เมื่อสังเคราะห์ร่วมกัน แนวคิดทั้งสามช่วยอธิบายความร่วมมือในมิติที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ การจัดการบทบาทและทรัพยากร กระบวนการตัดสินใจและกติกา และความสัมพันธ์ที่สนับสนุนการทำงาน อย่างไรก็ตาม การมีโครงสร้างภาคีหรือความไว้วางใจ

ไม่ได้ยืนยันว่าทุกกิจกรรมจะบรรลุเป้าหมาย การศึกษานี้จึงนำกรอบดังกล่าวมาพิจารณาร่วมกับข้อมูลการดำเนินงาน เพื่ออธิบายว่ากลไกความร่วมมือสัมพันธ์กับผลที่เกิดขึ้นอย่างไร และเงื่อนไขใดเอื้อหรือจำกัดความต่อเนื่องของนาท่อมโมเดล

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษานี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบกรณีศึกษา เพื่อทำความเข้าใจการจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือภายใต้นาท่อมโมเดล จังหวัดพัทลุง โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คู่มือหลักสูตรนาท่อม คู่มือแนวทางการบริหารจัดการ รายงานระบบข้อมูลตำบล และรายงานการดำเนินงาน ร่วมกับข้อมูลคำสัมภาษณ์ของผู้เกี่ยวข้อง คัดเลือกข้อมูลที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และสามารถตรวจสอบแหล่งที่มาได้

เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบบันทึกเอกสารและกรอบประเด็นสำหรับจัดหมวดหมู่ข้อมูล แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ประสบการณ์และความเข้าใจเกี่ยวกับนาท่อมโมเดล กลไกและกระบวนการทำงานร่วมกัน ผลที่เกิดขึ้นต่อคนและชุมชน และเงื่อนไข ข้อจำกัดกับบทเรียนเพื่อความต่อเนื่อง โดยบันทึกแหล่งที่มา ช่วงเวลาของเหตุการณ์ บทบาทของผู้เกี่ยวข้อง และสาระสำคัญตามประเด็นการศึกษา

การวิเคราะห์ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยกำหนดหมวดหมู่เบื้องต้นจากกรอบแนวคิดและเปิดรับประเด็นเพิ่มเติมจากข้อมูล เปรียบเทียบสาระระหว่างเอกสารกับคำสัมภาษณ์ พิจารณาทั้งข้อมูลที่สอดคล้องและแตกต่างกัน แล้วสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกการทำงาน ผลที่เกิดขึ้น และเงื่อนไขของความร่วมมือ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลต่างแหล่งและตรวจย้อนกลับไปยังต้นทาง พร้อมนำเสนอข้อค้นพบตามขอบเขตของข้อมูลและรักษาความลับของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. กลไกและกระบวนการจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือ นาท่อมโมเดลมีคณะกรรมการพัฒนาตำบลเป็นกลไกเชื่อมการทำงานของภาคี 4+1 ได้แก่ ท้องที่ ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรศาสนา โดยมีภาคีวิชาการและหน่วยงานสนับสนุนช่วยเสริมความรู้และทรัพยากร การทำงานเริ่มจากปัญหาและความต้องการของชุมชน แล้วเชื่อมผู้เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกำหนดแนวทาง แบ่งหน้าที่ และดำเนินกิจกรรมตามความพร้อมของแต่ละฝ่าย ฝ่ายท้องที่ช่วยเชื่อมปัญหาจากครัวเรือนและหมู่บ้าน

ท้องถิ่นเชื่อมงานกับภารกิจขององค์กร หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนความรู้เฉพาะด้าน ภาคประชาชนร่วมดำเนินกิจกรรม ส่วนองค์กรศาสนาสนับสนุนทรัพยากรและการช่วยเหลือในพื้นที่ เมื่อพิจารณาร่วมกัน กลไกความร่วมมือทำหน้าที่เชื่อมทรัพยากรที่กระจายอยู่ในชุมชนให้สามารถนำมาใช้กับปัญหาเดียวกัน โดยอาศัยทั้งโครงสร้างคณะกรรมการและการประสานงานผ่านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ข้อมูลชุมชนช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจปัญหาและกำหนดทิศทางร่วมกัน ขณะที่ผู้ประสานงานช่วยแปลงทิศทางดังกล่าวไปสู่การแบ่งงานและการปฏิบัติ ความร่วมมือจึงเกิดขึ้นผ่านการเชื่อมบทบาท ข้อมูล และทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง โดยรูปแบบการเข้าร่วมแตกต่างกันตามลักษณะกิจกรรมและภารกิจของแต่ละฝ่าย

2. ผลที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผลของความร่วมมือปรากฏทั้งด้านการจัดระบบการทำงานและการดำเนินกิจกรรม ด้านการจัดระบบ พื้นที่มีช่องทางเชื่อมภาคี ประสานทรัพยากร และรวบรวมประสบการณ์เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้ ส่วนด้านกิจกรรมครอบคลุมอาหาร เศรษฐกิจ สุขภาพ สวัสดิการ สิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ การเชื่อมภาคีทำให้กิจกรรมสามารถใช้ความรู้ บุคลากร แรงงาน และทรัพยากรจากหลายฝ่ายประกอบกัน เช่น การดูแลช่วยเหลือกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ การจัดการอาหาร และการพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแตกต่างกันตามบทบาทและลักษณะการเข้าร่วม ผู้เกี่ยวข้องบางกลุ่มได้รับประโยชน์จากการเข้าถึงทรัพยากรหรือบริการ ขณะที่บางกลุ่มได้รับความรู้ โอกาสในการทำงาน หรือผลตอบแทนจากกิจกรรม อย่างไรก็ตาม กิจกรรมเศรษฐกิจบางส่วนเผชิญข้อจำกัดด้านตลาด ผลตอบแทน และการรักษาการเข้าร่วมของสมาชิก สะท้อนว่าการระดมทรัพยากรและเริ่มดำเนินกิจกรรมได้ยังต้องอาศัยการจัดการภายในและความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเพื่อรักษาผลการดำเนินงาน ผลของความร่วมมือจึงควรพิจารณาทั้งกิจกรรมที่เกิดขึ้น ประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมได้รับ และความสามารถในการดำเนินงานต่อเนื่อง โดยแยกจากการเปลี่ยนแปลงระยะยาวของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่นร่วมด้วย

3. เงื่อนไขที่เอื้อ ข้อจำกัด และบทเรียนเพื่อความต่อเนื่อง เงื่อนไขที่เอื้อต่อความร่วมมือประกอบด้วยผู้ประสานงานที่สามารถเชื่อมภาคี การใช้ข้อมูลสัมพันธ์กับปัญหา การมีกลุ่มปฏิบัติงาน และการสนับสนุนความรู้กับทรัพยากร เงื่อนไขเหล่านี้ทำหน้าที่

สนับสนุนกัน กล่าวคือ ผู้ประสานงานช่วยเชื่อมผู้เกี่ยวข้อง ข้อมูลช่วยสร้างความเข้าใจต่อปัญหา กลุ่มปฏิบัติงานนำข้อตกลงไปดำเนินการ และภาคีสนับสนุนช่วยเพิ่มทางเลือกในการจัดการงาน ความสัมพันธ์และความไว้วางใจในพื้นที่จึงมีความสำคัญเมื่อสามารถนำไปสู่การช่วยเหลือและการรับผิดชอบงานร่วมกันได้ ข้อจำกัดสัมพันธ์กับความพร้อมของผู้ปฏิบัติ ภาระและเวลาที่ต้องใช้ ผลประโยชน์ที่ได้รับ ตลอดจนเงื่อนไขเฉพาะกิจกรรม เช่น ตลาดและต้นทุน หากการดำเนินงานไม่สอดคล้องกับความพร้อมและความคาดหวังของผู้เข้าร่วม ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการรักษาการมีส่วนร่วม บทเรียนสำคัญจึงอยู่ที่การปรับความร่วมมือให้เหมาะกับแต่ละช่วงของงาน โดยช่วงเริ่มต้นให้ความสำคัญกับการเชื่อมคนและสร้างความเข้าใจร่วม ส่วนการดำเนินงานระยะต่อไปต้องให้ความสำคัญกับการแบ่งภาระ การติดตามประโยชน์ การปรับกิจกรรม และการส่งต่อความรับผิดชอบ ความต่อเนื่องของนาท่อมโมเดลจึงสัมพันธ์กับความสามารถของกลุ่มในการใช้ข้อมูลเรียนรู้จากข้อขัดข้อง และจัดการงานร่วมกันภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลง

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาสามารถอภิปรายโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดการจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือ การบริหารปกครองแบบร่วมมือ และทุนทางสังคมได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. กลไกความร่วมมือเชื่อมบทบาทและทรัพยากรไปสู่การปฏิบัติการที่นาท่อมโมเดลใช้คณะกรรมการพัฒนาตำบลและกลไก 4+1 เชื่อมผู้เกี่ยวข้อง สะท้อนลักษณะการจัดการปัญหาสาธารณะที่ต้องอาศัยความสามารถของหลายฝ่ายประกอบกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Agranoff และ McGuire (2003) และ McGuire (2006) ที่ให้ความสำคัญกับการประสานองค์การและการระดมทรัพยากรเพื่อดำเนินงานร่วมกัน ในกรณีนาท่อมทรัพยากรดังกล่าวครอบคลุมทั้งงบประมาณ ความรู้ แรงงาน ข้อมูล และความสัมพันธ์ในพื้นที่ การมีผู้ประสานงานและการแบ่งหน้าที่จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ทรัพยากรเหล่านี้เชื่อมเข้าสู่กิจกรรมได้ เมื่อพิจารณาผ่านแนวคิดการบริหารปกครองแบบร่วมมือของ Ansell และ Gash (2008) การมีเวทีหารือและการใช้ข้อมูลชุมชนเป็นจุดตั้งต้นช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับปัญหา อย่างไรก็ตาม การมีภาคีหลายฝ่ายในโครงสร้าง

ควรพิจารณาควบคู่กับบทบาทในการเสนอปัญหา กำหนดแนวทาง และตัดสินใจในแต่ละกิจกรรม ข้อค้นพบจึงชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือมีทั้งมิติของการจัดระบบงานและมิติของกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งต้องพิจารณาร่วมกันเพื่ออธิบายการทำงานในทางปฏิบัติ

2. ผลของความร่วมมือสัมพันธ์กับการจัดการกิจกรรมและลักษณะการเข้าร่วม ผลที่ปรากฏด้านการจัดระบบความร่วมมือและกิจกรรมพัฒนาชุมชน สามารถอธิบายผ่านกรอบของ Emerson, Nabatchi และ Balogh (2012) ที่เชื่อมความสามารถในการดำเนินงานร่วมกันเข้ากับการปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้น การประสานความรู้ บุคลากร และทรัพยากรช่วยให้ภาคีดำเนินกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกันได้ แต่ประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมได้รับยังขึ้นอยู่กับบทบาท ความพร้อม และลักษณะของกิจกรรมนั้น การประเมินผลจึงต้องแยกการเกิดกิจกรรมออกจากประโยชน์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้อง ข้อจำกัดด้านตลาด ผลตอบแทน และการรักษาสมาชิกในกิจกรรมเศรษฐกิจบางส่วนสะท้อนว่า ความร่วมมือสามารถช่วยสร้างโอกาสในการดำเนินงาน แต่ผลของกิจกรรมยังสัมพันธ์กับเงื่อนไขด้านเศรษฐกิจและการจัดการภายในกลุ่มด้วย การอธิบายผลจึงต้องพิจารณาทั้งการสนับสนุนจากภาคี ภาระของผู้เข้าร่วม และประโยชน์ที่ได้รับ ข้อค้นพบนี้ช่วยขยายความเข้าใจว่า ความสามารถในการเริ่มกิจกรรมและความสามารถในการรักษากิจกรรมให้ดำเนินต่อไปเป็นประเด็นที่สัมพันธ์กัน แต่ต้องอาศัยการจัดการต่างกันในแต่ละช่วงเวลา

3. ความต่อเนื่องเกิดจากการเชื่อมความสัมพันธ์กับความสามารถในการจัดการงาน บทบาทของผู้ประสานงาน ความไว้วางใจ และการสนับสนุนจากเครือข่าย สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ Woolcock และ Narayan (2000) ที่อธิบายว่าความสัมพันธ์ช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าถึงทรัพยากรและร่วมดำเนินงานได้ ขณะที่การจำแนกความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม และกับสถาบันของ Szreter และ Woolcock (2004) ช่วยอธิบายว่า การช่วยเหลือกันในชุมชนและการเชื่อมภาคีภายนอกมีบทบาทสนับสนุนงานต่างกัน ความสัมพันธ์ภายในช่วยให้ประสานงานและร่วมปฏิบัติ ส่วนเครือข่ายภายนอกช่วยเพิ่มความรู้และทางเลือกในการจัดการปัญหา อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเริ่มต้นงานต้องเชื่อมต่อกับการแบ่งภาระ การเรียนรู้ และการส่งต่อความรับผิดชอบ เพื่อให้กลุ่มสามารถดำเนินงานได้ต่อเนื่อง ประเด็นนี้สอดคล้องกับการให้

ความสำคัญกับการปรับตัวในกรอบของ Emerson, Nabatchi และ Balogh (2012) โดยบทเรียนจากนาท่อมเสนอว่า ความต่อเนื่องควรพิจารณาจากความสามารถของผู้ร่วมงานในการใช้ข้อมูล ทบทวนข้อขัดข้อง และปรับกิจกรรมให้เหมาะกับความพร้อมของกลุ่ม การนำรูปแบบไปใช้ในพื้นที่อื่นจึงต้องพิจารณาความสัมพันธ์ ทรัพยากร และความสามารถของผู้ปฏิบัติประกอบกับโครงสร้างความร่วมมือด้วย

สรุป

นาท่อมโมเดลสะท้อนการจัดการสาธารณะเชิงความร่วมมือที่เชื่อมบทบาท ข้อมูล และทรัพยากรของภาคีผ่านคณะกรรมการพัฒนาตำบลและกลไก 4+1 โดยใช้ปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นจุดตั้งต้น ผลที่เกิดขึ้นครอบคลุมการจัดระบบความร่วมมือและกิจกรรมพัฒนาชุมชนหลายด้าน แต่ประโยชน์ที่ได้รับแตกต่างกันตามบทบาทและลักษณะการเข้าร่วม ขณะที่กิจกรรมบางส่วนยังเผชิญข้อจำกัดด้านตลาด ผลตอบแทน และความพร้อมของผู้ปฏิบัติ ความต่อเนื่องจึงสัมพันธ์กับการประสานงาน การแบ่งภาระ การใช้ข้อมูลทบทวนผล และการปรับวิธีทำงานให้เหมาะสม บทเรียนสำคัญคือการพัฒนาความสามารถของกลุ่มให้ร่วมตัดสินใจ รับผิดชอบ และส่งต่องานได้ โดยการนำไปใช้ในพื้นที่อื่นต้องพิจารณาบริบท ทรัพยากร และความสัมพันธ์ของภาคีประกอบกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา เสนอแนวทางดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

1. กำหนดผู้รับผิดชอบและระบบติดตามงานให้ชัดเจน คณะกรรมการพัฒนาตำบลควรร่วมกับภาคีจัดทำแผนงานรายกิจกรรม ระบุผู้รับผิดชอบหลัก ผู้สนับสนุน ทรัพยากร ระยะเวลา และผลที่คาดหวัง โดยใช้เวทีประชุมเดิมติดตามความก้าวหน้าและแก้ปัญหางานที่ล่าช้าหรือซ้ำซ้อน

2. ใช้ข้อมูลติดตามประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้าร่วม ผู้รับผิดชอบกิจกรรมควรกำหนดข้อมูลติดตามที่เหมาะกับงาน เช่น ต้นทุนและรายได้สุทธิของกลุ่มอาชีพ

ความต่อเนื่องในการได้รับบริการของผู้รับการดูแล และการนำความรู้ไปใช้ของผู้ร่วมกิจกรรม พร้อมนำผลมาหารือทุกไตรมาสเพื่อปรับการดำเนินงาน

3. ทดลองปรับกิจกรรมเศรษฐกิจก่อนขยายการผลิต กลุ่มอาชีพและภาคีสนับสนุนควรร่วมสำรวจความต้องการของผู้ซื้อ ทดลองรับคำสั่งซื้อล่วงหน้าหรือจำหน่ายในปริมาณจำกัด และบันทึกต้นทุน ยอดขาย สินค้าคงเหลือ รวมถึงผลตอบแทนต่อเวลาทำงาน ก่อนตัดสินใจเพิ่มกำลังผลิต ปรับสินค้า หรือเปลี่ยนช่องทางจำหน่าย

4. ทบทวนภาระงานและข้อตกลงการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกับสมาชิก ผู้รับผิดชอบกลุ่มควรเปิดวงพูดคุยกับทั้งสมาชิกที่เข้าร่วมต่อเนื่องและผู้ที่ลดการเข้าร่วม เพื่อรับทราบปัญหาเรื่องเวลา ภาระงาน และผลตอบแทน แล้วปรับตารางงาน การหมุนเวียนหน้าที่ หรือข้อตกลงของกลุ่ม พร้อมแจ้งผลการปรับให้สมาชิกทราบ

5. เตรียมผู้รับช่วงงานผ่านการปฏิบัติจริง แต่ละกลุ่มควรมีผู้ร่วมรับผิดชอบภารกิจสำคัญอย่างน้อยสองคน จัดเก็บข้อมูลติดต่อ ขั้นตอนทำงาน และเอกสารที่จำเป็นไว้ส่วนกลาง ให้ผู้รับช่วงทดลองประสานงาน จัดกิจกรรม และติดตามผล โดยมีผู้รับผิดชอบเดิมให้คำปรึกษาและทบทวนปัญหาร่วมกัน

6. ศึกษาผลระยะยาวและมุมมองของผู้ที่เข้าร่วมได้จำกัด การวิจัยครั้งต่อไปควรติดตามกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเก็บข้อมูลโดยตรงจากผู้ปฏิบัติงาน ผู้รับประโยชน์ และผู้ที่ถอนตัวหรือไม่ได้เข้าร่วม เพื่ออธิบายความแตกต่างของผลที่ได้รับและเงื่อนไขที่มีผลต่อความต่อเนื่องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาติดตามผลการดำเนินงานในระยะยาว เพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ คุณภาพชีวิต และความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วม โดยเปรียบเทียบข้อมูลในช่วงเวลาต่าง ๆ

2. ควรเก็บข้อมูลโดยตรงจากผู้เกี่ยวข้องที่มีประสบการณ์หลากหลาย ทั้งผู้ปฏิบัติงาน ผู้รับประโยชน์ ผู้ที่ถอนตัว และผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วม เพื่อทำความเข้าใจการเข้าถึงประโยชน์และข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมให้รอบด้าน

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบนาท่อมโมเดลกับพื้นที่ที่มีบริบทและทรัพยากรแตกต่างกัน เพื่อจำแนกเงื่อนไขเฉพาะพื้นที่และบทเรียนที่สามารถนำไปปรับใช้ได้

4. ควรศึกษาเจาะลึกกระบวนการตัดสินใจ การแบ่งภาระและผลประโยชน์ตลอดจนการส่งต่อบทบาทแก่ผู้ร่วมงานรายใหม่ เพื่ออธิบายเงื่อนไขที่ช่วยให้ความร่วมมือดำเนินต่อไปได้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงผู้รับผิดชอบ

บรรณานุกรม

คณะกรรมการพัฒนาตำบลนาท่อม. (2568). *รายงานสรุปผลการดำเนินงานการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลโดยการสำรวจ (Thailand Community Network Appraisal Program: TCNAP).* พัทลุง: ผู้แต่ง.

ศูนย์เชี่ยวชาญการพัฒนาเครือข่ายโดยคณะกรรมการพัฒนาตำบลนาท่อม. (2569ก). *คู่มือแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรการเรียนรู้ “เพื่อนเกลอ 4 ภาค ร่วมสร้างตำบลสุขภาวะ”* (ฉบับปรับปรุง 4 พฤษภาคม 2569). พัทลุง: ผู้แต่ง.

ศูนย์เชี่ยวชาญการพัฒนาเครือข่ายโดยคณะกรรมการพัฒนาตำบลนาท่อม. (2569ข). *คู่มือหลักสูตรการเรียนรู้ “เพื่อนเกลอ 4 ภาค ร่วมสร้างตำบลสุขภาวะ”* (ฉบับปรับปรุง 4 พฤษภาคม 2569). พัทลุง: ผู้แต่ง.

Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). *Collaborative public management: New strategies for local governments.* Washington, DC: Georgetown University Press.

Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory, 18*(4), 543–571. doi:10.1093/jopart/mum032

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40. doi:10.3316/QRJ0902027

Emerson, K., Nabatchi, T., & Balogh, S. (2012). An integrative framework for collaborative governance. *Journal of Public Administration Research and Theory, 22*(1), 1–29. doi:10.1093/jopart/mur011

Hsieh, H.-F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research, 15*(9), 1277–1288. doi:10.1177/1049732305276687

McGuire, M. (2006). Collaborative public management: Assessing what we know and how we know it. *Public Administration Review, 66*(Suppl. 1), 33–43. doi:10.1111/j.1540-6210.2006.00664.x

Szreter, S., & Woolcock, M. (2004). Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health. *International Journal of Epidemiology, 33*(4), 650–667. doi:10.1093/ije/dyh013

Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research, and policy. *The World Bank Research Observer, 15*(2), 225–249. doi:10.1093/wbro/15.2.225